

PRACE NAUKOWE
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
RESEARCH PAPERS
of Wrocław University of Economics

251

Rachunkowość a controlling

Redaktorzy naukowi
Edward Nowak
Maria Nieplowicz

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Halina Buk, Beata Filipiak, Wiktor Gabrusewicz, Waldemar Gos,
Maria Hass-Symotiuk, Józef Pfaff, Marzena Remlein, Wiesław Szczęsny

Redaktorzy Wydawnictwa: Elżbieta Kozuchowska, Barbara Majewska

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>
oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawnictwa

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-241-3

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

.

Spis treści

Wstęp	11
Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska , Koncepcja <i>lean management</i> w obszarze produkcji, rachunkowości i administracji	13
Piotr Bednarek , Zastosowanie instrumentów rachunkowości zarządczej w samorządach lokalnych.....	25
Renata Biadacz , Teoretyczne i praktyczne aspekty kosztów pracy pracowników oddelegowanych za granicę	39
Agnieszka Bieńkowska, Zygmunt Kral, Anna Zabłocka-Kluczka , Systemy pomiaru dokonań w controllingu strategicznym.....	56
Dorota Burzyńska , Kontrola zarządcza a identyfikacja ryzyka w jednostkach samorządu terytorialnego	70
Andrzej Bytniewski , Robotyzacja systemu rachunkowości jako sposób wspomagania rachunkowości zarządczej i controllingu.....	81
Jolanta Chluska , Wynik finansowy samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej w świetle nowych uregulowań prawnych.....	96
Anna Chojnacka-Komorowska , Zastosowanie wskaźników statystycznych w controllingu.....	105
Marlena Ciechan-Kujawa , Zarządzanie procesami zewnętrznymi – wybrane aspekty prawne i zarządcze	116
Marcin Czycherski , Wpływ zjawiska różnic kulturowych na funkcjonowanie controllingu finansowego w spółkach zależnych.....	131
Joanna Dyczkowska, Tomasz Dyczkowski , Procesy planowania operacyjnego a systemy wynagradzania w polskich przedsiębiorstwach.....	140
Tomasz Dyczkowski , Budżetowanie w organizacjach pozarządowych. Wybrane zagadnienia realizacyjne	154
Krzysztof Gawron , Użyteczność sprawozdania finansowego na dzień poprzedzający ogłoszenie upadłości przedsiębiorstwa.	170
Anna Glińska , Zastosowanie programowania liniowego w wyznaczaniu struktury zatrudnienia w zakładach pracy chronionej.....	183
Katarzyna Goldmann , Wpływ cyklu życia produktu na kształtowanie polityki amortyzacyjnej przedsiębiorstwa.....	197
Angelika Kaczmarczyk , Koszt historyczny a użyteczność informacji sprawozdawczej.....	210
Anetta Kadej , Możliwości wykorzystania opinii i dokumentacji z badania sprawozdania finansowego jako dowodu w postępowaniu podatkowym..	219
Anna Kasperowicz , Odpowiedzialność w zawodzie księgowego	231

Marta Kawa , O przyczynach ograniczających efekty outsourcingu funkcji i zadań działu finansowo-księgowego.....	245
Agnieszka Kister , Rezerwy jako obszar rachunkowości szpitala.....	259
Marcin Klinowski , Kryteria wyboru portfela projektów – wybrane zagadnienie.....	275
Joanna Koczar , Koszt wytworzenia a spłot polityki rachunkowości i polityki podatkowej w Federacji Rosyjskiej – wybrane problemy	285
Tomasz Kondraszuk , Rachunek kosztów w rolnictwie na tle ogólnej teorii ekonomiki przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem kosztów bezpośrednich i zmiennych	294
Katarzyna Kostyk-Siekierska, Krzysztof Siekierski , Ocena projektów inwestycyjnych metodą DCF – wybrane problemy.....	305
Robert Kowalak , Systemy wczesnego ostrzegania jako element controllingu przedsiębiorstwa	318
Adam Lulek , Użyteczność rachunku zysków i strat w zastosowaniu narzędzi rachunkowości zarządczej.....	329
Teresa Maszczak , Organizacja rachunkowości w procesie zarządzania jednostką gospodarczą.....	339
Edward Nowak , Zarządcze aspekty sprawozdawczości finansowej według segmentów działalności.....	350
Marta Nowak , Postrzeganie pracy w różnych sferach związanych z rachunkowością przez studentów studiów ekonomicznych. Analiza wyników badań empirycznych.....	360
Piotr Oleksyk , Determinanty efektywności zobowiązań jednostek sektora finansów publicznych.....	373
Ryszard Orliński , Budżetowanie przyrostowe jako metoda poprawy kondycji finansowej szpitali	382
Katarzyna Piotrowska , Ujawnianie kosztów utraty wartości zakończonych prac rozwojowych.....	397
Krzysztof Prymon , Możliwości wprowadzenia modelu wartości godziwej w rolnictwie	407
Małgorzata Rówińska , Modele wyceny bilansowej aktywów jednostki gospodarczej – zakres stosowania, skutki sprawozdawcze.....	418
Bożena Rudnicka , Ocena zmian w ewidencji oraz prezentacji przychodów i kosztów jednostek budżetowych	429
Karol Schneider , Zasady rachunkowości MTM (Mark-to-Market Value Adjustments).....	443
Michał Soliwoda , Przydatność decyzyjno-informacyjna systemu ewidencyjno-analitycznego dotyczącego środków trwałych w spółdzielniach mleczarskich	451
Olga Szolno , Controlling i inne narzędzia zarządzania stosowane w wybranej jednostce samorządu terytorialnego w województwie lubelskim.....	461

Katarzyna Szymczyk-Madej, Jan Madej , Cechy systemu informatycznego rachunkowości	476
Agnieszka Tubis , Controlling logistyczny w przedsiębiorstwach przewozów pasażerskich grupy PKS.....	488
Agnieszka Walas , Niezakończone umowy długoterminowe a zamknięcie roku obrotowego.....	498
Iwona Wasiak, Grażyna Karmowska , Funkcje rachunkowości zarządczej i controllingu w procesie zarządzania firmą.....	510
Lilianna Ważna , Teoretyczne i praktyczne aspekty wykorzystania wybranych instrumentów controllingu.....	526
Beata Zaleska , Wycena świadczeń zdrowotnych szpitala – problemy, bariery	538

Summaries

Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska , The idea of Lean Management in production, accounting and administration fields.....	24
Piotr Bednarek , Application of management accounting techniques in local governments.....	38
Renata Biadacz , Theoretical and practical aspects of the labor costs of employees transferred to work abroad.....	55
Agnieszka Bieńkowska, Zygmunt Kral, Anna Zabłocka-Kluczka , Performance measurement systems in strategic controlling.....	69
Dorota Burzyńska , Managerial control and risk identification in local government units	80
Andrzej Bytniewski , Robotization of the accounting system as a way to support the management accounting and controlling	95
Jolanta Chluska , Financial result of independent public health care units in the view of new legal regulations.....	104
Anna Chojnacka-Komorowska , Use of statistical indicators in controlling .	115
Marlena Ciechan-Kujawa , Outsourcing process management – selected legal and management aspects.....	130
Marcin Czycherski , The impact of cultural differences on the functioning of the financial controlling in subsidiaries	139
Joanna Dyczkowska, Tomasz Dyczkowski , Operational planning and remuneration systems in Polish enterprises	153
Tomasz Dyczkowski , Budgeting in non-governmental organisations. Selected application problems.....	169
Krzysztof Gawron , The utility of financial statement on the day preceding the announcement of bankruptcy.	182
Anna Glińska , Application of linear programming in determining the structure of employment in sheltered workshops.....	196

Katarzyna Goldmann , Influence of product life cycle on policy-making companies depreciation	209
Angelika Kaczmarczyk , Historic cost and usefulness of economic information	218
Anetta Kadej , Possibilities of using financial statements documentation and opinions as tax investigation evidence	230
Anna Kasperowicz , Responsibility in the profession of accountant	244
Marta Kawa , About the reasons limiting the effects of finance and accounting outsourcing	258
Agnieszka Kister , Reserves as the area of hospital accounting	274
Marcin Klinowski , Criteria for the selection of the projects portfolio – selected issues	284
Joanna Koczar , Production cost and interrelation between the accounting policy and tax policy in the Russian Federation – selected issues	293
Tomasz Kondraszuk , Cost accounting in agriculture in comparison with the general theory of company economics with the emphasis on direct and variable costs.	304
Katarzyna Kostyk-Siekierska, Krzysztof Siekierski , Evaluation of investment projects by DCF method – selected problems	317
Robert Kowalak , Early warning systems in controlling of enterprise	328
Adam Lulek , Income statement as a financial statement for the need of management based on elected management accountancy tools	338
Teresa Maszczak , Accounting organization in the management of economic entity	349
Edward Nowak , Managing aspects of financial reporting by operating segments	359
Marta Nowak , Perception of work in various spheres connected with accounting by students of economic studies. Analyses of empirical studies	372
Piotr Oleksyk , Determinants of efficiency of financial liabilities in local government entity	381
Ryszard Orliński , Incremental budgeting as a method of improvement of hospitals financial situation	396
Katarzyna Piotrowska , Disclosure of impairment losses of completed development works	406
Krzysztof Prymon , Possibility to implement fair value model in agriculture	417
Małgorzata Rówińska , Models of balance-sheet valuation of an economic entity's assets – scope of applications, reporting implications	428
Bożena Rudnicka , Assessment of changes in the recording and presentation of revenues and costs in budget entities	442
Karol Schneider , Accounting MTM in bank	450

Michał Soliwoda , Decision-making and information usefulness of a recording and analytical system concerning tangible fixed assets in dairy cooperatives	460
Olga Szolno , Controlling and other management tools used in a chosen self-government of local government in Lublin Voivodeship	475
Katarzyna Szymczyk-Madej, Jan Madej , Features of accounting information system	487
Agnieszka Tubis , Logistic controlling in passenger transport companies of PKS coach group	497
Agnieszka Walas , Not-ended long term projects and the closure of financial year	509
Iwona Wasiak, Grażyna Karmowska , Managerial accounting and controlling functions in business management.....	525
Lilianna Ważna , Theoretical and practical aspects of using of selected controlling instruments.....	537
Beata Zaleska , Evaluation of hospital health care services – problems and barriers	545

Marta Nowak

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

POSTRZEGANIE PRACY W RÓŻNYCH SFERACH ZWIĄZANYCH Z RACHUNKOWOŚCIĄ PRZEZ STUDENTÓW STUDIÓW EKONOMICZNYCH. ANALIZA WYNIKÓW BADAŃ EMPIRYCZNYCH

Streszczenie: W artykule przedstawiono wyniki badań dotyczące postrzegania przez studentów studiów ekonomicznych pracy w sferach związanych z rachunkowością. Przeanalizowano postrzeganie pracy w zawodach związanych z księgowością, audytem, analizą finansową i controllingiem. Analizę badań empirycznych wzbogacono o studia literaturowe z zakresu psychologii.

Słowa kluczowe: postrzeganie (percepcja), rachunkowość, audyt, controlling, analiza finansowa, księgowość.

1. Wstęp

Wykształcenie oraz uprawnienia formalne z zakresu rachunkowości umożliwiają podjęcie pracy w wielu zawodach. O rozpoczęciu pracy w określonej sferze (a z organizacyjnego punktu widzenia: w określonym dziale lub innej jednostce organizacyjnej przedsiębiorstwa) zdecydować może postrzeganie tego obszaru.

Celem artykułu jest przedstawienie i analiza postrzegania przez studentów studiów ekonomicznych pracy w różnych sferach związanych z rachunkowością oraz przedstawienie wniosków związanych z podejmowanymi przez nich decyzjami zawodowymi. Hipoteza badawcza artykułu jest następująca: praca w różnych sferach związanych z rachunkowością jest postrzegana w różny sposób przez studentów studiów ekonomicznych.

W artykule w ramach metod badawczych zastosowano studia literaturowe z zakresu psychologii oraz badania empiryczne w postaci badań ankietowych przeprowadzonych wśród studentów studiów ekonomicznych na Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu.

2. Pojęcie percepcji (postrzegania) w świetle literatury z zakresu psychologii

„Jedną z głównych funkcji umysłu, zarówno w życiu codziennym, jak w dłuższej perspektywie ewolucyjnej, jest tworzenie związków między nami a resztą świata, zwłaszcza na drodze percepcji oraz działania. [...] Percepcja [...] dostarcza nam informacji na temat świata, następnie informację tę organizujemy w trybie rozmaitych procesów świadomych i nieświadomych, na tej podstawie w dalszej kolejności podejmujemy decyzje lub kształtujemy zamierzenia, a ostatecznym skutkiem są działania, dzięki którym dajemy sobie radę w świecie” [Searle 2010, s. 257].

Percepcja może być definiowana jako „czynność, proces lub produkt percypowania, możliwość lub zdolność spostrzegania albo określony sposób postrzegania” [Colman 2009, s. 509]. „Istotą percepcji jest to, w jaki sposób przekaz zostanie zintegrowany z całością dotychczasowej wiedzy człowieka [...] Człowiek nie jest biernym odbiorcą docierających do niego informacji [...] ma do nich stosunek aktywny: jest istotą owe informacje ignorującą, jak i ich poszukującą, zarówno przekształcającą je, jak i je zniekształcającą” [Doliński 2004, s. 403].

Percepcja może być związana z postrzeganiem wzrokowym (a tym samym wiązać się z pojęciami takimi jak efekty wizualne, iluzje wzrokowe, barwa, kształt itp.) [Grossberg 2007]. Jednakże często dotyczy może osób, zawodów, zachowań i innych obiektów należących do sfery psychospołecznej. „Na poziomie społecznym mamy do czynienia z obiektami, które zostają nazwane oraz sklasyfikowane w ramach systemu wiedzy człowieka. Kolejnym etapem jest przypisywanie im cech lub funkcji oraz ewaluacja. Pod tymi wszystkimi względami obiekty społeczne się są odmiennie od naturalnych” [Boski 2010, s. 463].

Percepcji (postrzeganiu) podlegać mogą określone zawody, role profesjonalne, organizacje, branże. W niniejszym artykule zbadano, jakie jest postrzeganie (percepcja) pracy w czterech sferach związanych z rachunkowością: audycie, controllingu, księgowości i analizie finansowej, przez studentów studiów ekonomicznych.

3. Analiza badań empirycznych

3.1. Charakterystyka przeprowadzonych badań

Prezentowane badania dokonane były metodą ankietową (ankietę przeprowadzono przy pomocy studentów). W badaniach przedstawiono studentom cztery obszary profesjonalne (lub – z organizacyjnego punktu widzenia – działy), w jakich podejmowana jest najczęściej praca przez osoby posiadające wykształcenie związane z rachunkowością. Do badanych sfer zaliczono:

- audyt,
- księgowość,

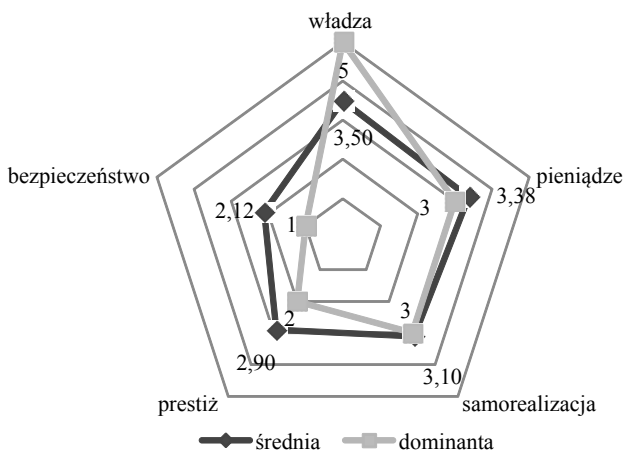
- analizę finansową,
- controlling.

Celem badań było stwierdzenie, jak te zawody są postrzegane przez studentów. Potencjalna percepcja pracy w poszczególnych zawodach (działach) może zawierać postrzeganie ich w szczególności jako: zapewniające poczucie bezpieczeństwa, związane z wysokimi zarobkami, związane z możliwością samorealizacji, zapewniające prestiż oraz związane z dużą władzą. Aby respondenci nie sugerowali się nazwą badania, w opisie ankiety wymieniono czynniki takie jak władza, poczucie bezpieczeństwa, pieniądze, samorealizacja i prestiż i określono je jako czynniki motywujące do pracy w zawodach. Respondenci otrzymali za zadanie, by dla każdej z wymienionych sfer (zawodów) przypisać każdemu z wymienionych czynników motywujących do pracy w tym obszarze odpowiednią rangę od 5 do 1, gdzie 5 punktów oznaczało, że dany czynnik najbardziej motywuje do pracy w danym zawodzie, a 1 – że czynnik najmniej motywuje do pracy w danym zawodzie.

Dla każdego z zawodów, dla poszczególnych czynników obliczono średnią arytmetyczną przyznanych punktów (rang) oraz wartość najczęściej występującą (modalną, dominantę).

3.2. Wyniki badań i ich analiza

Na rysunkach 1–4 zaprezentowano, dla pracy w poszczególnych działach, średnią i dominantę punktów przypisanych poszczególnym czynnikom. Rysunek 1 przedstawia, jak postrzegana jest praca w audycie – jak oceniono poszczególne aspekty, mogące potencjalnie motywować do tej pracy. Za najistotniejszy czynnik uznano władzę (modalna wynosi 5, średnia 3,5 i są największe dla audytu). Modalną na po-

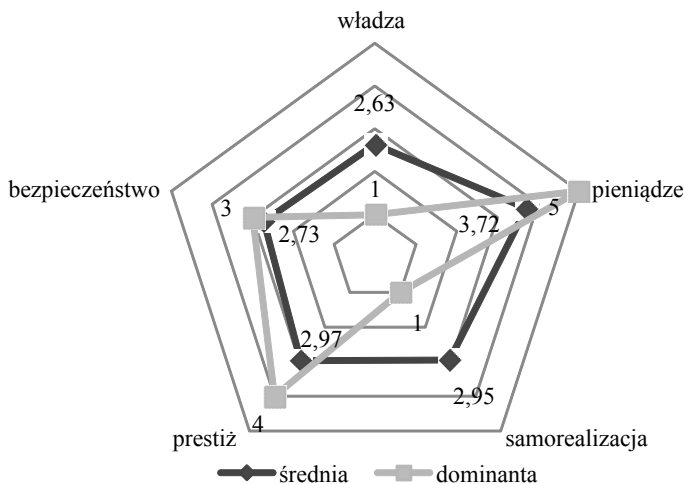

Rys. 1. Ocena czynników motywujących dla audytu

Źródło: opracowanie własne.

ziomie 3 przyznano także pieniądzom i samorealizacji, prestiżowi przypisana jest dominanta o wartości 2, natomiast bezpieczeństwu – 1. Według wartości średniej również najbardziej istotnym czynnikiem motywującym do pracy w audycie jest władza (średnia wynosi 3,5), drugim w kolejności – pieniądze (średnia 3,38), następnie samorealizacja (3,1). Przedostatnie miejsce zajmuje prestiż (średnia 2,9), ostatnie natomiast – bezpieczeństwo (2,12).

Kolejną sferą, w której pracować mogą absolwenci kierunków związanych z rachunkowością, jest controlling. Wartości najczęściej występujące oraz średnie punktów ocen przyznanych poszczególnym czynnikom zawiera rys. 2.

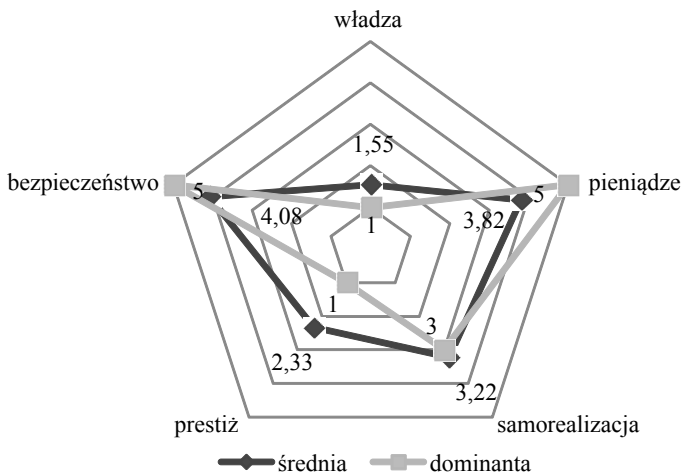

Rys. 2. Ocena czynników motywujących dla controllingu

Źródło: opracowanie własne.

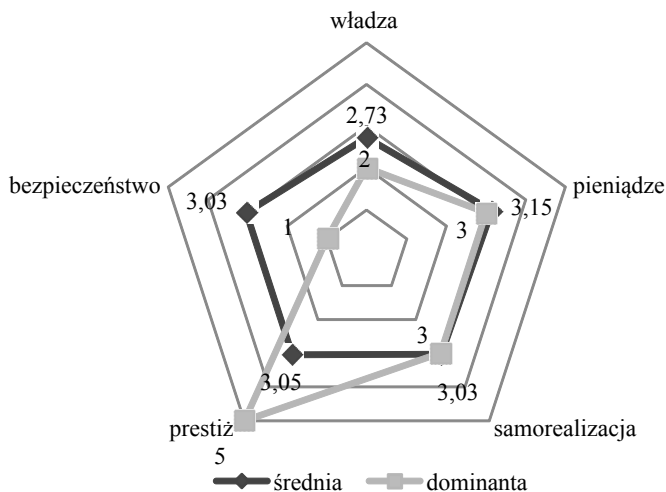
Zgodnie z wartością modalną najistotniejszym czynnikiem kojarzonym z pracą w controllingu są pieniądze – wartość modalna przypisanych im punktów wynosi 5. Kolejne miejsce zajmuje prestiż – dominanta równa jest 4. Następnie, zgodnie z wartością modalnej przyznanych punktów, występuje bezpieczeństwo (3 punkty). Najniższa dominanta punktów (1) występuje dla samorealizacji i władzy. W przypadku ocen według średniej sytuacja jest inna – najwyżej (średnia 3,72) uplasowane zostały pieniądze, a następnie prestiż (średnia 2,97), podobnie jak w przypadku dominanta, jednak na kolejnej pozycji znajduje się samorealizacja (2,95), której ocena według dominanta była najniższa. Kolejne czynniki to bezpieczeństwo (2,73) oraz władza (2,63).

Na kolejnej ilustracji (rys. 3) przedstawiono ocenę czynników motywacyjnych związanych z pracą w księgowości.

Rys. 3. Ocena czynników motywujących dla księgowości

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 4. Ocena czynników motywujących dla analizy finansowej

Źródło: opracowanie własne.

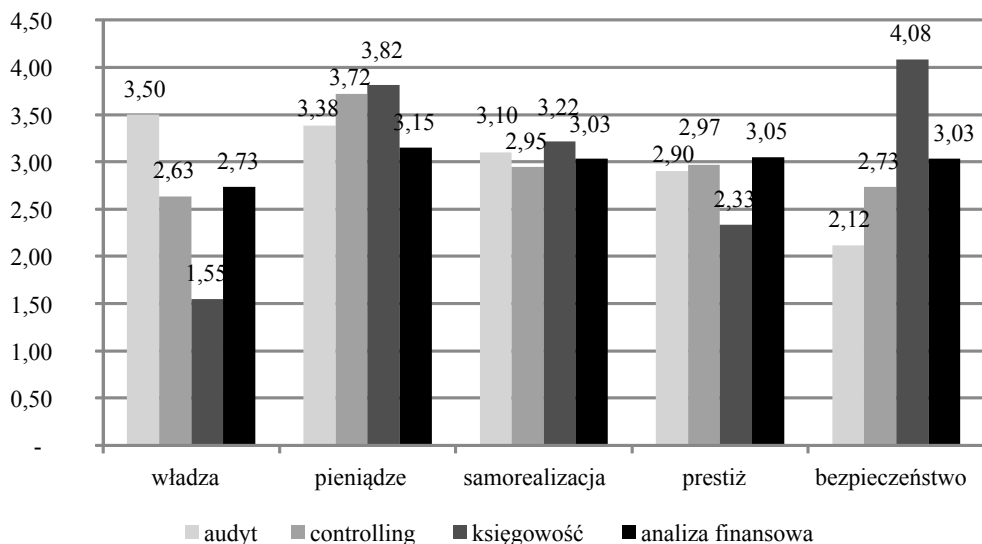
Najwyższe wartości modalne (5) występują w przypadku księgowości dla czynników takich jak pieniądze i bezpieczeństwo. Kolejną pozycję zgodnie z dominanta zajmuje samorealizacja (dominanta równa 3). Do czynników najmniej motywujących do pracy w księgowości, zgodnie z dominanta przyznanych punktów (1), zaliczone zostały władza i prestiż. Zgodnie ze średnią przyznanych punktów najbardziej do pracy w księgowości motywuje poczucie bezpieczeństwa (4,08), następnie

pieniądze (3,82) oraz samorealizacja (3,22). Do najmniej motywujących aspektów pracy w księgowości zaliczono prestiż (2,33) oraz władzę (1,55).

Kolejną sferą, której postrzeganie badano, jest analiza finansowa. Wartości modalne i średnie punktów przyporządkowanych poszczególnym czynnikom zawarto na rys. 4.

Zgodnie z modalną przyznanych punktów, za czynnik najbardziej motywujący do pracy w analizie finansowej uznano prestiż (dominanta równa 5). Następnie uplasowały się pieniądze i samorealizacja (dominanta dla obu wynosi 3 punkty). Za najmniej motywujące uznano władzę (dominanta równa 2) i bezpieczeństwo (dominanta równa 1). Według średniej za najbardziej motywujące uznano pieniądze (3,15), prestiż (średnia 3,05) oraz samorealizację (3,03) i bezpieczeństwo (3,03). Za najmniej motywującą uznano władzę (2,73). Należy zwrócić uwagę na niewielkie różnice pomiędzy średnią punktacją dla poszczególnych elementów. Żaden z czynników nie wyróżnia się w wyraźny sposób *in plus* ani *in minus* w stosunku do pozostałych.

Kolejne rysunki zawierają zestawienie średniej oraz dominanty punktów przypisanych poszczególnym czynnikom, porównując je dla różnych działów.

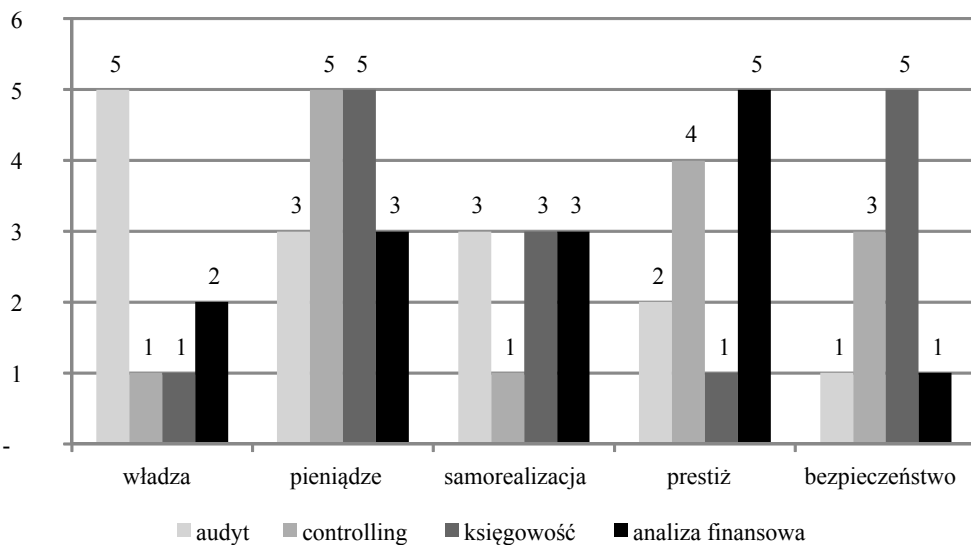
Rys. 5. Porównanie postrzegania wybranych sfer zgodnie ze średnią punktów

Źródło: opracowanie własne.

Zgodnie ze średnią punktacją za sferę, w której najbardziej zrealizować można potrzebę władzy, uznano audyt (średnia 3,5), natomiast najmniej potrzeba władzy, według respondentów, realizowana jest w księgowości. Należy zwrócić uwagę na duży rozrzut punktacji średniej. Wszystkie sfery uznano za realizujące w sposób ponadprzeciętny potrzebę pieniędzy (średnie dla wszystkich obszarów wynoszą po-

nad 3), przy czym najwyższa średnia przyznanych punktów należy do sfery księgowości (3,82). Samorealizacja dla wszystkich działów jest oceniana przeciętnie, na zbliżonym poziomie, przy czym najwyższa wartość średnia występuje dla księgowości (3,22), najniższa natomiast – dla controllingu (2,95). Uwagę zwrócić należy na niewielki rozrzut średnich wartości dla różnych zawodów. Za najbardziej prestiżową uznano pracę w analizie finansowej (3,05), za niewiele mniej prestiżową – także pracę w controllingu (2,97) oraz audycie (2,9), natomiast znacząco różni się od nich praca w księgowości, która zgodnie z oceną średnią jest najmniej prestiżowa (2,33). W przypadku prestiżu zaobserwować można wyraźne odchylenie dla pracy w księgowości od innych zawodów. Za najbezpieczniejszą uznano pracę w księgowości (4,08), natomiast za sferę najmniej bezpieczną uznano audyt (2,12). W przypadku poczucia bezpieczeństwa należy podkreślić duży rozrzut odpowiedzi, w szczególności zaś wyróżnienie się księgowości jako sfery, w której poczucie bezpieczeństwa jest istotnie wyższe od poczucia bezpieczeństwa dotyczącego pracy w innych sferach.

Kolejny wykres zawiera zestawienie oceny dominującej dla poszczególnych elementów dla wszystkich zawodów.

Rys. 6. Porównanie postrzegania wybranych sfer zgodnie z modalną przyznaną liczbą punktów

Źródło: opracowanie własne.

Zgodnie z dominantą władza jest szczególnie powiązana z pracą w audycie (dominanta równa 5 punktów). Natomiast dla pozostałych sfer oceniana jest nisko (analiza finansowa – 2) lub bardzo nisko (księgowość i controlling – 1 pkt). W przypadku dwóch zawodów z zakresu rachunkowości – controllingu i księgowości – respon-

denci stwierdzili, że motywują do nich bardzo wysokie zarobki (dominanta równa 5), w przypadku dwóch pozostałych sfer – że zarobki motywują do pracy w nich w średnim stopniu (dominanta równa 3 punkty). W przypadku trzech z badanych sfer (audyt, księgowość, analiza finansowa) uznano, że samorealizacja motywuje do nich w średnim stopniu (dominanta równa 3), a w jednym przypadku – w bardzo niskim stopniu (dla controllingu dominanta wyniosła 1). W przypadku prestiżu dominanty odpowiedzi wskazują, że bardzo wysoki prestiż związany jest z pracą w analizie finansowej (5), wysoki – w controllingu (4), natomiast niski w audycie (2), a bardzo niski (1) w księgowości. Jako bardzo bezpieczna postrzegana jest praca w księgowości (dominanta 5), natomiast mało bezpieczna – praca w audycie (1) i w analizie finansowej (1).

3.3. Wnioski z przeprowadzonych badań

W tabeli 1 zaprezentowane zostały, dla poszczególnych sfer (działów) związanych z rachunkowością, najbardziej i najmniej powiązane z nimi czynniki motywujące, wyodrębnione na podstawie średniej arytmetycznej i dominanty ocen wyliczonych dla każdego czynnika.

Tabela 1. Najbardziej i najmniej motywujące czynniki

	Najważniejszy czynnik (według średniej)	Najważniejszy czynnik (według dominanty)	Najmniej istotny czynnik (według średniej)	Najmniej istotny czynnik (według dominanty)
Audyt	władza	władza	poczucie bezpieczeństwa	poczucie bezpieczeństwa
Controlling	pieniądze	pieniądze	władza	władza, samorealizacja
Księgowość	poczucie bezpieczeństwa	pieniądze, poczucie bezpieczeństwa	władza	władza, prestiż
Analiza finansowa	pieniądze	prestiż	władza	poczucie bezpieczeństwa

Źródło: opracowanie własne.

W wyniku analizy badań stwierdzić można następujące fakty:

- zawody związane z rachunkowością są postrzegane przez studentów studiów ekonomicznych jako charakteryzujące się wysokimi zarobkami;
- w postrzeganiu studentów studiów ekonomicznych największe zróżnicowanie sfer związanych z rachunkowością dotyczy władzy oraz poczucia bezpieczeństwa;
- za sferę, w której najbardziej (i w istotnie wyższym stopniu niż w sferach pozostałych) realizowana jest potrzeba władzy, uznany został audyt;
- za sferę, w której praca zapewnia największe bezpieczeństwo (istotnie wyższe niż w sferach pozostałych), uznana została księgowość;

- za najbardziej motywującą do pracy w audycie uznano władzę;
- za najbardziej motywujące do pracy w controllingu uznane zostały pieniądze;
- za najbardziej motywujące do pracy w księgowości uznane zostało poczucie bezpieczeństwa oraz pieniądze;
- za najbardziej motywujące do pracy w analizie finansowej uznane zostały pieniądze oraz prestiż;
- za najmniej możliwą do realizacji w audycie uznano potrzebę bezpieczeństwa;
- za najmniej możliwe do realizacji w controllingu uznano potrzeby władzy i samorealizacji;
- za najmniej możliwe do realizacji w księgowości uznano potrzeby władzy i prestiżu;
- za najmniej możliwe do realizacji w pracy w analizie finansowej uznano władzę i poczucie bezpieczeństwa;
- sferą, w której oceny czynników są najbardziej zbliżone, jest analiza finansowa;
- sferą, dla której oceny poszczególnych czynników są najbardziej zróżnicowane, jest księgowość;
- czynnikiem, którego oceny są najbardziej zbliżone dla wszystkich sfer, jest samorealizacja;
- czynnikami, dla których ocena jest najbardziej zróżnicowana, są władza i bezpieczeństwo.

3.4. Przewidywania na przyszłość

W wyniku przeprowadzonych badań pokazano, jak postrzegana jest przez studentów studiów ekonomicznych praca w poszczególnych sferach (jednostkach organizacyjnych) związanych z rachunkowością. W konsekwencji spodziewać się można następujących zachowań:

- osoby poszukujące pracy w rachunkowości spodziewać się będą przeciętnego poziomu samorealizacji w zawodzie;
- osoby podejmujące pracę w rachunkowości oczekiwac będą ponadprzeciętnego wynagrodzenia;
- osoby charakteryzujące się silną potrzebą władzy będą poszukiwać pracy w audycie, natomiast unikać będą pracy w innych sferach związanych z rachunkowością;
- osoby charakteryzujące się dużą potrzebą bezpieczeństwa będą poszukiwać pracy w działach księgowości i unikać będą pracy w audycie i analizie finansowej;
- osoby charakteryzujące się silną potrzebą wysokich zarobków poszukiwać będą pracy przede wszystkim w controllingu, księgowości i analizie finansowej;
- osoby poszukujące pracy dającej poczucie prestiżu będą jej szukać w analizie finansowej oraz unikać pracy w księgowości.

4. Ograniczenia, zniekształcenia

Percepcja danych sfer przez studentów nie musi się zgadzać ze stanem faktycznym. Zauważyć należy, że odpowiedzi studentów są w dużym stopniu kształtowane przez ich doświadczenia zawodowe (czy raczej ich brak). „Pojęcie doświadczenia [...] funkcjonuje w psychologii i w języku potocznym w kilku co najmniej znaczeniach. Oznacza ono:

1. Aktualne przeżywanie jakiegoś zdarzenia lub zdarzeń czy sytuacji, kontaktów z otoczeniem, własnych działań itp. (w tym przypadku odpowiedniejsze byłoby stosowanie terminu »doświadczenie« lub »doznawanie«).

2. Zdarzenia, sytuacje, kontakty z otoczeniem czy działania własne podmiotu, które – jak się zakłada – pozostawiają ślad.

3. Ślad przeżytych zdarzeń, sytuacji, kontaktów, działań czy przeżyć w pamięci.

4. Skutek, zwłaszcza trwały, przeżytych zdarzeń, sytuacji i interakcji w psychice, zachowaniu i działaniach jednostki (tak jak w wyrażeniach »uczenie się przez doświadczenie«, »człowiek doświadczony«, »doświadczenie życiowe«).

5. Wiedzę, zwłaszcza praktyczną, wyniesioną z własnych uprzednich działań, zachowań, sytuacji czy przeżyć (jak w wyrażeniach »doświadczony pracownik«, »doświadczony polityk«, »doświadczona matka«, »doświadczenie zawodowe«).

6. Specyficzne znaczenie nadawała pojęciu doświadczenia psychologia introspekcyjna, ujmując je jako ogół zjawisk psychicznych w danym momencie, traktowanych tak, jak są one odbierane bezpośrednio przez osobę doznającą.

Dwa podane znaczenie pojęcia »doświadczenie« – czwarte i piąte, wiążą się z uczeniem się” [Przetacznik-Gierowska, Tyszkowa 2009, s. 216].

W stosunku do niektórych sfer związanych z rachunkowością istnieje większe prawdopodobieństwo pracy lub praktyki w trakcie studiów – przykładem może być tu praktyka w dziale księgowości. W przypadku działów bardziej specjalistycznych, takich jak dział controllingu, prawdopodobieństwo spotkania się z nimi przez studentów jest rzadsze.

„Pierwszym zadaniem umysłu jest sortowanie dostępnych informacji pod kątem tych, na których pragniemy się skupić. Na decyzje o takim wyborze wpływają wielorakie czynniki, w tym oczekiwania i motywacje danej osoby oraz wzorce występujące w jej środowisku. Następnie informacja zostaje sklasyfikowana w kategorii i niekiedy uproszczona. Skuteczna klasyfikacja i uproszczenie często wymaga korzystania z wcześniejszej wiedzy, sięgamy więc do pamięci, żeby uporać się z nowym materiałem. Wcześniej nabyta wiedza wzbogaca bieżący proces przetwarzania. Im więcej już wiemy na dany temat, tym pełniej (a także bardziej wydajnie) można przetworzyć każdy nowy fragment informacji. Ocena wartości, wnioskowanie przyczynowo-skutkowe i inne interpretacje pomagają klasyfikować nowe informacje. Zinterpretowany materiał może następnie zostać przechowany w pamięci” [Baumeister 2011, s. 189]. Tak więc każda dodatkowa informacja, w tym wypadku na temat wykonywania danego zawodu, może powodować bardziej adekwatne jego

postrzeganiu. Jednakże wcześniej posiadana wiedza, w szczególności wynikająca z przekonań, może także zniekształcać obraz rzeczywistości. „Istotną przyczyną błędów [...] w każdej formie rozumowania, jest uprzednia wiedza, a szczególnie osobiste poglądy i przekonania” [Nęcka i in. 2006, s. 453].

„Myślenie kategoriami jest preferowane, ponieważ jest poznawczo ekonomiczne” [Macrae, Bodenhausen 2001, s. 241], a „[...] podstawowym elementem wiedzy o świecie społecznym jest schemat poznawczy, rozumiany jako organizacja naszych uprzednich doświadczeń z jakimś rodzajem zdarzeń, osób czy obiektów” [Strelau, Doliński (red.) 2010, s. 496]. W analizowanym przypadku chodzić będzie o doświadczenia związane z pracą w danych sferach, osobami pracującymi w danych działach itp. „Niektóre przekonania, postawy i wartości powstają mimowolnie (w wyniku naśladowania czy modelowania), podczas gdy inne są wynikiem działania procesów poznawczych (aktywnego konstruowania)” [Franken 2006, s. 70–71]. Oznacza to, że część poglądów na temat osób pracujących w konkretnej sferze będzie wypływać z wcześniej, mniej lub bardziej świadomie przyjętych poglądów na temat określonej grupy, np. księgowych. W takim przypadku istnieje zagrożenie stereotypami. Stereotypy definiowane są jako „przesadne wyobrażenia związane z daną kategorią [ludzi]. Ich funkcją jest usprawiedliwienie (zracjonalizowanie) naszego zachowania się wobec [osób należących do] danej kategorii” [Allport 1954, s. 191] za: [Khan i in. 2012, s. 3]. „Każde schemat lub zorganizowany zbiór wiedzy lub wierzeń, jaki mamy w głowie na temat jakiegokolwiek grupy ludzi, można określić mianem stereotypu. Pierwszą osobą, która użyła określenia »stereotyp«, był dziennikarz Walter Lippmann, który zdefiniował stereotyp jako »obraz w głowie«, który osoba może mieć w stosunku do określonej grupy lub kategorii osób” [Lippmann 1922] za: [Gray 2007, s. 485] Podkreślić należy, że postrzeganie pracy w sferach (działach) związanych z rachunkowością przez studentów może być wynikiem wcześniejszych doświadczeń, spotkań z osobami wykonującymi daną profesję, kategoryzowania osób, kierowania się stereotypami.

5. Podsumowanie

W ekonomii, psychologii, a także innych dziedzinach „[...] możemy mówić o 3 podstawowych funkcjach nauki:

- 1) Deskryptywnej (opis)
- 2) Eksplanacyjnej (wyjaśnianie)
- 3) Funkcji prognostycznej (predykcja, przewidywanie)” [Brzeziński 2007, s. 33].

W artykule zrealizowano owe funkcje poprzez:

1. Omówienie znaczenia terminu „percepcja” oraz przedstawienie, jakie jest postrzeganie pracy w różnych sferach (działach) związanych z rachunkowością przez studentów studiów ekonomicznych – funkcja deskryptywna.

2. Wyjaśniono, w jaki sposób na postrzeganie wpłynąć mogły zjawiska takie jak kategoryzowanie, posługiwanie się stereotypami, ekonomia poznawcza i wykorzystywanie niepełnego doświadczenia (zawodowego) związane z danymi sferami – funkcja eksplanacyjna.

3. Przedstawiono przewidywania dotyczące zachowań w przyszłości, jakie prawdopodobnie będą wykazywane przez badanych studentów na rynku pracy w stosunku do pracy w badanych sferach związanych z rachunkowością – funkcja prognostyczna.

Literatura

- Allport G.W., *The nature of prejudice*, MA:Addison Wesley, Cambridge 1954.
- Baumeister R.F., *Zwierzę kulturowe. Między naturą a kulturą*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2011.
- Boski P., *Kulturowe ramy zachowań społecznych*, Wyd. Naukowe PWN, ACADEMICA Wyd. SWPS, Warszawa 2010.
- Brzeziński J., *Metodologia badań psychologicznych*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2007.
- Colman A.M., *Słownik psychologii*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Doliński D., *Reklama i jej wpływ na zakupy*, [w:] T. Tyszka (red.), *Psychologia ekonomiczna*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2004.
- Franken R.E., *Psychologia motywacji*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2006.
- Gray P., *Psychology*, Worth Publishers, New York 2007.
- Grossberg S., *Form perception*, Technical Report CAS/CNS-TR07-020, invited article for Encyclopedia of Neuroscience, U.Windhorst, M.D. Binder, N.Hirokawa (red.), Springer-Verlag, Heidelberg, December 2007.
- Khan S.R., Benda T., Stagnaro M.N., *Stereotyping from the perspective of perceivers and target*, International Association for Cross-Cultural Psychology, 2012.
- Lippmann W., *Public opinion*, Macmillan, New York 1922.
- Macrae C.N., Bodenhausen G.V., *Social cognition: Categorical person perception*, „British Journal of Psychology” 2001, no. 92.
- Nęcka E., Orzechowski J., Szymura B., *Psychologia poznawcza*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Przetacznik-Gierowska M., Tyszkowa M., *Psychologia rozwoju człowieka*, t. 1, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Searle J.R., *Umysł. Krótkie wprowadzenie*, Rebis, Poznań 2010.
- Strelau J., Doliński D. (red.), *Psychologia akademicka*, t. 2, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2010.

**PERCEPTION OF WORK IN VARIOUS SPHERES CONNECTED
WITH ACCOUNTING BY STUDENTS
OF ECONOMIC STUDIES. ANALYSIS OF EMPIRICAL STUDIES**

Summary: The paper presents the outcome of research related to the perception of work in professional spheres connected with accounting by students of economic studies. The perception of work in audit, bookkeeping, controlling and financial analysis was analyzed. The analysis of empirical data was enriched by the study of literature of psychology.

Keywords: perception, accounting, audit, controlling, financial analysis, bookkeeping.